Particularităţi stilistico-lexicale ale unui „discurs ecologist”ortodox în limba franceză

Felicia DUMAS

Nous proposons une analyse lexico-stylistique de ce qu'on pourrait appeler un discours écologiste orthodoxe exprimé en langue française. Nous travaillerons sur un corpus formé d'un document vidéo (consacré à un monastère orthodoxe français) et de plusieurs textes (un livre, des conférences et des homélies) de l'archimandrite Placide Deseille (fondateur du monastère féminin dont il est question dans le document vidéo), l'un des plus grands pères spirituels et théologiens orthodoxes français contemporains.

Se poate vorbi despre un discurs ecologist ortodox în limba franceză? Este o întrebare incitantă şi surprinzătoare, din cel puţin două puncte de vedere: cel al asocierii dintre ecologism şi ortodoxie, precum şi din acela al reprezentărilor pe care românul -ortodox din naştere - le are faţă de spaţiul cultural şi confesional al Franţei. Am arătat în mai multe rînduri cum a apărut ortodoxia în Franţa, care îi sînt principalele caracteristici şi, mai cu seamă faptul că se bucură în prezent de un impact spiritual din ce în ce mai puternic (Dumas, 2009). Desigur, ea este minoritară în Franţa; conform statisticilor efectuate de presa catolică, religia majoritară rămîne în rîndul francezilor cea creştină, romano-catolică, urmată foarte îndeaproape de islam. Ca majoritatea ţărilor europene occidentale însă, Franţa se confruntă cu o profundă criză a practicii religioase a creştinismului catolic, consecinţă a unui îndelungat proces de secularizare. Cu toate acestea, ortodoxia cunoaşte o adevărată dezvoltare în acest spaţiu geografic, atît administrativă (reflectată în numărul mare de parohii şi mănăstiri create), cît şi spirituală (numeroase lucrări ortodoxe sînt scrise sau traduse în limba franceză). Asocierea dintre ortodoxie şi ecologism este, de asemenea, surprinzătoare. *Ecologismul* este definit ca o mişcare socială care are drept scop protejarea omului şi a mediului său înconjurător de poluare şi de degradare. Cuvîntul ca atare face parte din familia lexicală a termenului *ecologie*, care denumeşte ştiinţa ce studiază raporturile dintre organisme (specia umană fiind inclusă aici) şi mediul lor de viaţă. Tot din această familie fac parte şi *ecologist* (care ţine de ecologism, dar şi adept al ecologismului), *ecologic* (care ţine de ecologie, referitor la ecologie) şi *ecolog* (specialistul în ecologie). În limba română, familia este în întregime împrumutată din limba franceză. În franceză, termenul *écologie* este împrumutat din germană. Nemţescul *oekologie* a fost creat de un biolog german din două vocabule greceşti,

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

oikos (casă) şi *logos* (cuvînt, discurs). Prin urmare, ecologia poate fi definită ca discursul despre casă, ştiinţa referitoare la casa locuită de organismele vii, dintre care face parte şi omul. În ce fel ortodoxia are legătură cu ecologismul? În mai multe feluri, reflectate la nivelul a ceea ce vom numi în continuare un discurs ecologist ortodox exprimat în limba franceză. Prin urmare, pentru a reveni la întrebarea noastră iniţială, credem că răspunsul este unul afirmativ. Da, se poate vorbi despre un discurs ecologist ortodox în limba franceză. El poate fi definit ca un tip special de discurs ecologist creştin, produs de instanţe enunţiative bine individualizate (dintre care ne vom referi la cele mai importante: patriarhul ecumenic al Constantinopolului, părintele arhimandrit Placide Deseille, maica stareţă de la mănăstirea ortodoxă franceză de la Solan, măicuţele de aici, în cazul corpusului nostru), în condiţii socio-istorice determinate, cu un conţinut referitor la ecologie. Din punct de vedere confesional, el este individualizat prin modul specific de producere (nepragmatic şi nedeliberat) şi prin conţinutul propriu doctrinei şi învăţăturilor Bisericii Ortodoxe. Această posibilă definiţie a discursului ecologist ortodox din limba franceză are ca punct de plecare o posibilă definiţie a discursului ecologist în general. Acesta ar fi, dupa părerea noastră, un tip special de discurs, deci o producţie a unui act de comunicare determinat din punct de vedere social şi istoric (sub aspect formal), cu un conţinut semantic referitor la ecologie.

Corpusul pe baza căruia dorim să propunem o analiză a cîtorva particularităţi stilistico-lexicale ale acestui tip de discurs este unul uşor eterogen, însă cvasi-complet din punctul de vedere al actualizărilor sale în spaţiul socio-cultural al Franţei, precum şi al reprezentativităţii instanţelor enunţiative. El este alcătuit din mai multe texte scrise de părintele arhimandrit Placide Deseille (o carte, *Foi chrétienne et écologie, L'Eglise orthodoxe et la protection de l'environnement*, 2007, cîteva conferinţe) şi predici, precum şi dintr-un document video, intitulat „un monastère orthodoxe écolo"[1], care se referă la o mănăstire ortodoxă din sudul Franţei întemeiată de părintele Placide Deseille, el însuşi prezent cu cîteva replici în filmul documentar. Trebuie să facem încă de la început o precizare importantă: Biserica ortodoxă nu îşi propune în mod deliberat elaborarea unui astfel de discurs ecologist. Desigur, ea are o concepţie proprie referitoare la problemele legate de mediul înconjurător şi de protejarea lui. Cunoscînd însă demersurile de agroecologie ale mănăstirii de maici de la Solan (cu hramul Acoperămîntul Maicii Domnului) şi mai cu seamă iniţiativa lor liturgico-reflexivă de mare amploare de a organiza ziua de rugăciune pentru „salvarea Creaţiei" (în limbaj profan, pentru protecţia mediului înconjurător), propusă de patriarhul ecumenic, ne-am pus întrebarea iniţială referitoare la existenţa unui discurs ecologist ortodox în limba franceză.

Acest tip de discurs se individualizează în spaţiul lingvistic, geografic şi cultural al Franţei prin raportare la un altul, înrudit din punct de vedere lexico-semantic, cel ecologist creştin, implicit catolic. Siturile de ecologie creştină sînt

[1] http://fr.youtube.com/watch?v=ovjiSXAs_BE.

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

numeroase în limba franceză, iar Biserica Catolică s-a exprimat de mai multe ori în legătură cu subiectele fierbinţi ale ecologiei, atrăgînd la rîndul ei atenţia asupra urgenţei resposabilizării umane pentru salvarea planetei de la un dezastru ecologic. În general, mesajul discursurilor ecologiste creştine exprimate în limba franceză este următorul: pentru un creştin, chestiunea ecologică este strîns legată de viaţa sa spirituală şi presupune responsabilizarea omului în privinţa evoluţiei societăţii contemporane şi a respectării mediului înconjurător. Nerespectarea acestuia este considerată o nouă formă de păcat, un păcat social, deoarece pune în pericol viitorul planetei şi, implicit, al speciei umane.

Mesajul discursului ecologist ortodox este în mare parte acelaşi, cu o singură mare diferenţă de atitudine, exprimată printr-un termen definitoriu, cel de *rugăciune*. Biserica ortodoxă se roagă pentru salvarea planetei, în calitatea ei de Creaţie a lui Dumnezeu, în fiecare an, în ziua de 1 septembrie, proclamată de patriarhul ecumenic Dimitrios (predecesorul sanctităţii sale Bartolomeu Întîiul) ca zi de rugăciune pentru mediu. În prezent, problema ecologică este atît de gravă, încît omul nu o mai poate rezolva decît printr-o schimbare totală de atitudine faţă de mediu şi prin implorarea Creatorului de a interveni pentru salvarea creaţiei sale. O slujbă specială a fost concepută în acest sens, de către imnograful oficial al patriarhiei de Constantinopol, care se celebrează la mănăstirea ortodoxă de la Solan, în limba franceză, la utrenia ce precede Liturghia euharistică a Sfîntului Ioan Hrisostomul din ultima duminică a lunii august. Este şi motivul principal pentru care dorim să ne oprim, în analiza procedeelor stilistice pe care le considerăm semnificative pentru discursul ecologist ortodox, la un document video referitor la această mănăstire, intitulat în limba franceză „o mănăstire ortodoxă ecologistă". Documentul a fost difuzat pe un canal de televiziune francofon, în cadrul unei emisiuni care propune spre reflecţie teme actuale cu care se confruntă societatea franceză contemporană. El prezintă, pe scurt, procesul de fabricaţie a vinului biologic de la mănăstire, care începe cu recoltarea strugurilor şi se încheie cu îmbutelierea acestuia, toate activităţile fiind făcute de către maici. Este, pentru narator, prilejul de a le pune măicuţelor întrebări referitoare la opţiunea lor de viaţă ecologică. Răspunsurile acestora sînt extrem de interesante, deoarece constituie tot atîtea eşantioane de discurs ecologist ortodox: „L'écologie découle d'une conviction profonde de cette présence de Dieu en toute chose et en chaque être humain. Nous sommes de véritables écologistes, nous sommes les véritables et authentiques écologistes", afirmă maica stareţă Hypandia („Ecologia îşi are originea în convingerea profundă a prezenţei lui Dumnezeu în orice lucru şi în fiecare fiinţă umană. Noi chiar sîntem ecologişti, sîntem ecologiştii adevăraţi şi autentici"). Pronumele personal *noi* funcţionează metonimic, acoperind din punct de vedere semantic o arie confesională precisă, cea a monahismul ortodox, pe deplin acordat la o abordare responsabilă a relaţiei cu pămîntul bazată pe respect, care face obiectul ecologiei. Celelalte intervenţii ale maicilor explică această revendicare a înscrierii demersului lor, natural şi firesc, în cel numit laic, ecologist, de protecţie a mediului. Prin intermediul mai multor metafore care definesc natura

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

şi pământul în general, ele precizează, de fapt, poziţia teologică a ortodoxiei referitoare la ecologie: „L'écologie pour nous a tout son sens, pas seulement parce que la planète doit être propre pour qu'on soit en bonne santé, cela aussi est une chose concrète et valable, mais aussi par respect au Créateur. La création est bonne en elle-même, mais avant tout, elle est l'icône du Créateur, elle est le don du Créateur" („Ecologia îşi are pentru noi întreaga sa semnificaţie, nu numai pentru că planeta trebuie să fie curată pentru ca noi să putem fi sănătoşi – sigur, lucrul acesta este concret şi valabil -, dar din respect faţă de Creator. Creaţia este bună în sine, dar înainte de toate, ea este icoană a Creatorului, este darul Creatorului"). Această interpretare metaforică a mediului înconjurător, a planetei pe care locuim - văzută ca şi creaţie a lui Dumnezeu îşi are originea în cartea Facerii, unde citim că Dumnezeu a făcut lumea şi pământul, pentru a le dărui omului, cea mai de seamă creaţie a lui (făcută, de altfel, după chipul şi asemănarea sa). Acest om, încununare a creaţiei divine, este văzut de sfinţii părinţi ca persoană umană, definită de părintele arhimandrit Placide Deseille ca „dăruire de sine, dragoste şi comuniune prin dragoste cu Dumnezeu şi cu semenii săi" („en communion dans l'amour et le don de soi avec Dieu et avec toutes les autres personnes humaines" - Deseille, 2007: 13). Natura este darul pe care el îl primeşte de la Dumnezeu şi în aceste condiţii, relaţia dintre cei doi devine (implicit) una de respect, administrarea responsabilă şi raţională a pământului primit în dar devenind pentru persoana umană o exigenţă etică[2]. Această metaforă a creaţiei ca dar al Creatorului apare în mod frecvent în discursul ecologist ortodox şi creştin în general, însoţită fiind în exemplul citat de o alta, aceea a creaţiei ca icoană a Creatorului. Interpretarea acestei din urmă metafore este cel puţin dublă: Dumnezeu rămîne prezent în creaţie, după cum persoana sfîntă reprezentată în icoană este prezentă în ea, ortodocşii venerînd astfel nu obiectul cu reprezentare concretă, materială, ci persoana sfîntă a cărei imagine o reprezintă. În acelaşi timp, natura, pământul, mediul înconjurător, în calitatea lor de creaţie a lui Dumnezeu, reflectă în armonia, în inteligenţa şi în echilibrul lor calităţile de perfecţiune ale Creatorului. Sau, după cum spune măicuţa Hrisostom, de la aceeaşi mănăstire: „Natura este o operă de artă", adică frumoasă şi făcută pentru contemplare. Prin urmare, beneficiarul acestui dar, care este unul excepţional, este omul, în calitatea sa de persoană umană. De altminteri, în continuitatea scrierilor Părinţilor Bisericii, acesta este termenul folosit în documentarul video pentru desemnarea omului. În discursul lor, maicile de la Solan vorbesc despre omul contemporan potrivit concepţiei lor religioase, în calitate de persoană făcută după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, care participă la viaţa Bisericii şi trăieşte în comuniune de dragoste cu celelalte persoane. Persoana umană este respectată în virtutea concepţiei creştine şi teologice ortodoxe a maicilor: „On va respecter la personne, on va faire attention à sa santé" („Vom respecta persoana umană, vom fi atente să nu se îmbolnăvească"), se subînţelege, propunîndu-i spre consum fructe, legume netratate cu pesticide etc.,

[2] Pr. Prof. dr. Gheorghe Popa, conferinţa „Pământ transfigurat într-o lume secularizată", Iaşi, 27 octombrie 2009.

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

precizează maica stareţă în filmul documentar. În acelaşi timp, ea este iubită în calitatea de *aproape*, un alt termen religios care caracterizează discursul ecologist ortodox. Aproapele trebuie iubit ca pe sine însuşi în creştinism şi în prezent, în societăţile moderne contemporane, este una dintre poruncile cel mai greu de respectat... . Termenul -în franceză, *le prochain*- este folosit de părintele Placide Deseille, în acelaşi document video, într-o frază organizată semantic şi discursiv în jurul unei metafore a conştiinţei etice, responsabile, a fiecăruia dintre noi: „Nous avons en nous une petite voix intérieure qui nous fait tout de même comprendre et qui nous donne le sens et le goût de l'amour du prochain, et l'amour de l'autre est un amour qui nous amène à un certain renoncement et à renoncer à cette course au profit qui est le grand moteur, malheureusement, de notre civilisation actuelle" („Avem înlăuntrul nostru, fiecare dintre noi, o mică voce interioară care ne face să înţelegem şi ne explică sensul dragostei pentru aproapele nostru, iar dragostea faţă de celălalt este o dragoste care ne duce la o anumită renunţare, care ne face să renunţăm la această goană după profit, care este, din păcate, motorul civilizaţiei noastre actuale")[3]. Vocea interioară a fiecăruia dintre noi trebuie să sensibilizeze persoana umană în direcţia dragostei faţă de aproapele şi a renunţării (în sensul religios, ascetic) la tendinţa consumeristă a societăţii actuale, care epuizează resursele planetei şi ne antrenează într-un angrenaj inuman, al cursei după profit denunţată de părintele francez. Avem şi aici pronumele personal al persoanei întîia plural, acel *nous* pe care l-am întîlnit şi în discursul maicilor. Şi aici funcţionează tot metonimic, însă ca metonimie pentru ansamblul fiinţelor umane, al speciei umane ca specie inteligentă şi persoană creată de Dumnezeu. Pornind de la scrierile sfinţilor părinţi, ortodoxia afirmă o unitate ontologică a umanităţii întregi, care nu exclude pluralitatea persoanelor (Deseille, 2004: 33). În fragmentul citat, dragostea de aproapele este o imagine stilistică (cu valoare de sinecdocă), care înseamnă de fapt revenirea la valorile de bază ale creştinismului, iar renunţarea la cursa după profit trimite cu gîndul la asceză, virtute extrem de apreciată în creştinism în general şi în monahismul ortodox în special. Mesajul părintelui francez este unul orientat înspre o altfel de înţelegere a universului şi a relaţiilor interumane, pe care ortodoxia o propovăduieşte implicit de secole întregi, prin simpla sa practică liturgică, sau explicit - prin întreaga sa doctrină teologică. Iată-l explicitat într-un alt loc de acelaşi mare părinte duhovnic, unul dintre cei mai mari teologi ortodocşi francezi din zilele noastre: „l'Univers n'est pas un produit de consommation, mais un monde sacramentel. L'homme n'est pas un *être économique*, mais un *être liturgique*... La civilisation occidentale doit redevenir sensible à l'émerveillement devant le mystère de la création" („Universul nu este un produs de consum, ci o lume sacramentală. Omul nu este o fiinţă economică, ci o fiinţă liturgică... . Civilizaţia occidentală trebuie să reînveţe să se minuneze în faţa tainei creaţiei") – (Deseille, 2007: 17). Altele sînt priorităţile persoanei umane, din această perspectivă, deoarece alta este natura ei. Ea trebuie să-şi redescopere

[3] http://fr.youtube.com/watch?v=ovjiSXAs_BE

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

vocaţia biblică de preot al Creaţiei lui Dumnezeu, de fiinţă liturgică, conştientă de prezenţa divină peste tot în univers, din momentul creaţiei. Evident, într-o societate foarte dezvoltată din punct de vedere economic, de tip occidental, ca societatea franceză, discursul acesta este unul mai mult decît suprinzător, datorită celor două imagini metaforice care definesc universul ca lume sacramentală şi omul ca fiinţă liturgică. Fraza este construită antinomic, pentru a sublinia prin comparaţiile profan-religios tocmai individualitatea poziţiei ecologiste ortodoxe faţă de alteritatea societăţii de consum, atee, industrializată, occidentală. Revenirea la valorile autentice ale credinţei şi transformarea morală a omului contemporan sînt exigenţe fundamentale pentru evitarea catastrofelor ecologice care ameninţă planeta.

Ca fiinţă liturgică, omul se regăseşte pe deplin în practica, doctrina şi învăţătura Bisericii ortodoxe. Aceasta promovează un autentic discurs ecologist, nu numai prin respectul manifestat faţă de mediul înconjurător, dar şi prin rugăciunile pe care le face pentru creaţie în general şi pentru salvarea acesteia, în special. Dacă pentru acestea din urmă s-a stabilit în mod canonic o zi precisă în economia timpului liturgic, ziua de 1 septembrie a fiecărui an, pentru creaţie în general Biserica Ortodoxă se roagă zilnic în mănăstiri, şi în fiecare duminică şi zi de sărbătoare în bisericile de parohie, în timpul săvîrşirii liturghiei euharistice; prima parte a acesteia – liturghia catehumenilor - cuprinde o ectenie specială prin care se cere ajutorul divin pentru o bună rînduială a naturii şi o anumită orientare a acesteia în direcţia nevoilor de vieţuire (sau supravieţuire) umane: „Pentru buna întocmire a văzduhului, pentru îmbelşugarea roadelor pămîntului şi pentru vremuri paşnice, Domnului să ne rugăm" - „Doamne miluieşte"[4]. În ortodoxie, există rugăciuni pentru binecuvîntarea recoltelor de tot felul, a turmelor de oi, a viermilor de mătase, a strugurilor (de Schimbarea la Faţă, spre exemplu), pentru ploaie etc. Altfel spus, omul nu se roagă numai pentru el, ci şi pentru creaţie, iar lucrul acesta este prevăzut de biserică la nivel liturgic instituţional. În zilele noastre, cînd planeta pămînt este ameninţată de un dezastru ecologic, soluţia ortodoxă în materie de ecologie pare suprinzătoare pentru omul ne-ortodox prin cele două dimensiuni esenţiale propuse: credinţa şi rugăciunea. Tot părintele Placide este cel care exprimă în chip extrem de clar acest mesaj bipolar al ecologiei ortodoxe, în predica ţinută în timpul liturghiei euharistice din ziua de 26 august 2009, la mănăstirea ortodoxă de la Solan, ziua de rugăciune pentru salvarea creaţiei[5]: „C'est pour cela qu'au coeur de cette journée, nous devons mettre la prière, une intercession ardente pour que le Seigneur inspire aux hommes le goût des choses d'en haut, plutôt que de ce qui est de la terre; pour qu'il les aide ainsi à renoncer à jouir sans limites de la création, à l'exploiter pour satisfaire l'infinité de leurs désirs terrestres" („De aceea, în centrul acestei zile trebuie să aşezăm rugăciunea, o rugăciune fierbinte

[4] Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur.

[5] Deoarece data de 1 septembrie nu coincide întotdeauna cu o duminică, pentru ca la rugăciunea special concepută pentru salvarea creaţiei să poată participa cît mai multă lume, ea este sărbătorită în ultima duminică din luna august.

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

pentru ca Domnul să le inspire oamenilor dragostea pentru lucrurile de sus, mai mult decît pentru ceea ce ţine de pămînt; ca el să îi ajute să renunţe la a mai profita fără nici o limită de creaţie şi la a o mai exploata pentru satisfacerea plăcerilor lor pămînteşti nesfîrşite"). Şi acest fragment de discurs este interesant din punct de vedere stilistic şi lexical. Cuvîntul *rugăciune* constituie nucleul semantic al mesajului omiletic, acest mod de acţiune fiind văzut ca singurul normal şi eficient, din perspectiva practicii liturgice şi a învăţăturii ortodoxiei, pentru salvarea creaţiei, aflată la moment de cumpănă. Substantivul este reluat, pentru sublinerea sa semantică, însoţit de determinantul *fierbinte*, care accentuează caracterul absolut necesar al acestei forme de comportament liturgic în faţa dezastrelor ecologice înregistrate din ce în ce mai des în ultima vreme. Două metafore asigură structura de coerenţă discursivă, ecologică ortodoxă, a fragmentului: „lucrurile de sus" şi „ceea ce ţine de pămînt", adică, prin opoziţie, de cele de jos. Ele sugerează acelaşi mesaj de transformare spirituală a persoanei umane, de reconvertire a sa la valorile morale ale credinţei în Dumnezeu (localizat în mod metaforic tradiţional în cele de sus) şi renunţarea la plăcerile hedoniste ale societăţii contemporane de consum, care înlănţuiesc omul de dimensiunea sa orizontală nespiritualizată. Opoziţia sus-jos rezumă de fapt raportul dintre Creator şi creaţie, omul fiind singura dintre fiinţele create căreia i s-a permis prin jertfa lui Hristos pe cruce (după neascultarea din grădina Edenului) accesul la cele înalte, pe lîngă stăpînirea raţională a creaţiei. În situaţia actuală, total scăpată de sub control din punct de vedere ecologic, numai intervenţia divină –chemată în ajutor de om prin rugăciune - mai poate salva creaţia. Mesajul este continuat, în direcţia explicitării soluţiei ecologiste, într-un alt fragment din aceeaşi predică: „La sauvegarde de la création ne peut pas dépendre seulement de dispositions législatives et de réformes extérieures. Celles-ci seront toujours inefficaces sans cette conversion du coeur de l'homme... Un écologisme matérialiste et athée est une utopie irréalisable"[6] („Salvarea creaţiei nu poate depinde numai de dispoziţii legislative şi de reforme exterioare. Acestea vor fi mereu ineficiente fără o convertire, o schimbare a inimii oamenilor... . Un ecologism materialist şi ateu este o utopie irealizabilă"). Metaforele sînt explicitate, discursul este unul ecologist creştin, lucid şi aproape militant. Impactul asupra destinatarului său este sporit prin atenuarea precizării confesionale: lumea contemporană trebuie să accepte o schimbare profundă, care ţine de esenţa umană, aceea a inimii fiecăruia dintre oameni, în direcţia redescoperirii valorilor umane fundamentale, care sînt cele creştine şi aderării la acestea. În sens teologic şi patristic, inima est organ al cunoaşterii prin excelenţă, care deschide persoana umană spre comuniunea cu Dumnezeu (Deseille, 2004: 40)[7]. Prin urmare, este vorba despre o transformare de tipul convertirii (termenul folosit este *conversion*),

[6] Părintele arhimandrit Placide Deseille, Predică rostită la mănăstirea Solan, în timpul liturghiei din ziua consacrată rugăciunii pentru salvarea creaţiei, în ziua de 26 august 2009.

[7] Menţionăm un exemplu din *Triadele în apărarea sfinţilor isihaşti* a Sfîntului Grigorie Palama: „Inima este deci sălaşul spiritului nostru şi primul organ spiritual al trupului" (apud Deseille, 2004: 41).

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

care să permită o altfel de percepere a lumii. De aceea, dat fiind caracterul extrem de dificil al unei astfel de schimbări, cunoscutul teolog francez insistă asupra faptului că ea se poate realiza numai cu ajutorul Duhului Sfînt, atunci cînd omul acceptă să o facă şi, mai ales, să ceară acest ajutor: „Ce retournement du coeur de l'homme ne peut être opéré que par la coopération, la synergie, disaient les Pères de l'Eglise, de la puissance du Saint-Esprit et de la volonté libre de l'homme"[8] („Această schimbare a inimii omului nu se poate face decît prin cooperarea, prin sinergia, după cum spuneau Sfinţii Părinţi, dintre puterea Duhului Sfînt şi voinţa liberă a omului"). Avem aici o marcă lexicală evidentă în privinţa apartenenţei acestui fragment la ceea ce am numit un discurs confesional ortodox cu specific ecologist; este vorba despre conceptul de sinergie, specific teologiei răsăritene şi caracteristic doctrinei ortodoxe, aşa cum apare ea în operele Sfinţilor Părinţi ai Bisericii: „Sinergia este, în domeniul credinţei, acea conlucrare tainică dintre harul lui Dumnezeu şi voinţa omului, necesară mîntuirii. Omul singur, numai cu dorinţa şi voinţa sa nu se poate mîntui, dar cu ajutorul harului care se dă omului la cererea acestuia prin rugăciuni şi sfintele taine şi cu faptele bune, omul poate dobîndi viaţa veşnică" (Branişte, 2001: 456). Deşi nu apare explicitat în fragmentul omiletic al părintelui arhimandrit Placide Deseille, cuvîntul *mîntuire* este cuprins semantic şi stilistic (sub formă metonimică) în cel de schimbare, în franceză, *retournement*. Substantivul acesta din limba franceză presupune o reorientare nu atît din punctul de vedere al unei direcţionări spaţiale, cît înspre o paradigmă interioară, spiritualizată, de valori autentice, creştine. Problemele ecologice actuale nu pot fi rezolvate decît prin acest tip de abordare creştin-ortodoxă a relaţiei dintre om şi creaţie, prin rugăciune, prin reîntoarcerea omului contemporan înspre valorile credinţei şi nu prin măsuri legislative necontextualizate moral şi spiritual. De altminteri, părintele Placide Deseille revine asupra acestei idei, în încheierea aceleiaşi predici: „Encore une fois, ces choses ne dépendent pas simplement de mesures purement techniques et administratives, mais elles nécessitent avant tout cette conversion des coeurs, cette transfiguration de notre être par l'Esprit du Christ ressuscité"[9] („Încă o dată, aceste lucruri nu depind numai de măsuri strict tehnice şi administrative, ci necesită în primul rînd această schimbare a inimilor, această transfigurare a fiinţei noastre prin intervenţia Duhului lui Hristos cel înviat"). Mesajul este unul ecologist ortodox militant şi responsabilizator. Prezenţa posesivului de persoana întîia plural în sintagma „fiinţa noastră" generalizează ideea de responsabilitate umană, dinspre spaţiul confesional ortodox înspre umanitatea întreagă, în calitatea ei de locuitoare a planetei pămînt. În ortodoxie, poziţia omului faţă de creaţie este bine precizată, după cum am arătat mai sus, iar relaţia sa cu natura este una firesc ecologică, de respect şi conlucrare la realizarea proiectului divin de spiritualizare a creaţiei în integralitatea sa. Aceeaşi idee este exprimată în spaţiul românesc de părintele Dumitru Stăniloae, citat în *Vocabulaire*

[8] Părintele arhimandrit Placide Deseille, Predică rostită la mănăstirea Solan, în timpul liturghiei din ziua consacrată rugăciunii pentru salvarea creaţiei, în ziua de 26 august 2009.
[9] Idem.

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

théologique orthodoxe: „Resursele naturii, pământul arabil, apa, aerul, energiile de tot felul, sînt date de Dumnezeu tuturor. Dumnezeu vrea ca, prin munca oamenilor, aceste resurse să fie împărţite între toţi, ca toată lumea să se poată bucura de acest dar al său. Trebuie să eliberăm natura de lăcomia noastră, să o respectăm, să o înfrumuseţăm, să o spiritualizăm în aşa fel încît slava lui Dumnezeu să se reflecte în ea, conform scopului originar al creaţiei"[10].

Acesta este mesajul fundamental al discursului ecologist ortodox, aşa cum este el actualizat de măicuţele de la mănăstirea ortodoxă de la Solan şi de părintele lor duhovnic, arhimandritul francez Placide Deseille. Acelaşi mesaj este propus şi de patriarhul ecumenic, Bartolomeu Întîiul, în numeroasele sale intervenţii pe teme ecologice. Am menţionat aici instanţele enunţiative cele mai reprezentative în privinţa exprimării poziţiei Bisericii Ortodoxe în materie de ecologie. Din punct de vedere stilistic, acest tip de discurs, ecologist ortodox, se caracterizează printr-o succesiune de metafore cu referire la natură (la mediul înconjurător ca şi creaţie a lui Dumnezeu), la omul contemporan şi la opţiunile acestuia în legătură cu salvarea planetei. Totul exprimat într-un limbaj religios diafan, aproape poetic în limba franceză. Desigur, un rol deosebit de important în transmiterea mesajului ecologist îl au şi procedeele retorice folosite, specifice tipurilor de discurs la care ne-am referit în lucrarea de faţă (film documentar, text de literatură spirituală, discurs omiletic). Cum nu ne-am propus să le studiem aici, ne rezervăm plăcerea de a o face cu un alt prilej.

Bibliografie

Branişte, Ene, Branişte, Ecaterina, 2001, *Dicţionar enciclopedic de cunoştinţe religioase,* Editura Diecezană Caransebeş

Charaudeau, P., Maingueneau, D., 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Seuil, Paris

Deseille, Placide, 2004, *Corps-âme-esprit par un orthodoxe*, Le Mercure Dauphinois, Grenoble

Deseille, Placide, 2007, *Foi chrétienne et écologie, L'Eglise orthodoxe et la protection de l'environnement*, monastère Saint-Antoine-Le-Grand, métochion de Simonos Petra

Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée, 2006, traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Goldman, éditées avec la bénédiction de S. Em. L'archevêque Joseph, Métropolite de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, domaine de Cantauque

Dorst, Jean, 1970, *La nature dé-naturée*, Seuil, Paris

Dumas, Felicia, 2009, *L'orthodoxie en langue française –perspectives linguistiques et spirituelles,* avec une Introduction de Mgr Marc, évêque vicaire de la Métropole

[10] Apud *Vocabulaire théologique orthodoxe*, p. 50.

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)

Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, Casa editorială Demiurg, Iaşi
Meyerdoff, Jean, 1995, *L'église orthodoxe hier et aujourd'hui,* nouvelle édition revue et augmentée par Jean Meyerdoff et Nicolas Lossky, Seuil, Paris
Michaud, Dominique Allan, 1979, *Une recherche sur les représentations de l'environnement, le discours écologique, l'écologisme*, L'Harmattan, Paris
Rabhi, Pierre, 2009, *Manifest pentru o nouă relaţie a omului cu pământul*, prefaţă de Preafericitul Daniel, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Basilica, Bucureşti
Vocabulaire théologique orthodoxe, 1985, par l'équipe de Catéchèse orthodoxe, Cerf, Paris

BDD-A67 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:52:40 UTC)